

Тригуб Т. О.*

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ВИКОРИСТАННЯ ЖИВОПИСУ

Т. Г. ШЕВЧЕНКА

У статті розкрито актуальність проблеми естетичного виховання школярів як одного з аспектів усебічного розвитку дитини, окреслено шляхи естетичної підготовки учнівської молоді на уроках німецької мови засобами використання живопису Т. Г. Шевченка.

На сьогодні гуманізація та гуманітаризація освітньої системи зумовлює відмову від вузьких прагматичних цілей вивчення іноземної мови. У сучасних концепціях навчання орієнтація відбувається не лише на оволодіння школярами мовою відповідного народу, а й на знайомство з духовними та культурними цінностями людства, розвиток емоційно-чуттєвої сфери та естетичного мислення. По суті, соціум вимагає від школи формування в учнівської молоді необхідних іншомовних навичок та вмінь спілкування, нарощення полікультурного рівня, ознайомлення з культурою інших народів, історією та сучасністю. Основна мета навчально-виховного процесу – гармонізація й розвиток усіх духовно-естетичних здібностей особистості, що необхідні як у творчій діяльності, так і в міжособистісному спілкуванні.

Як відмічає Гончарук С., «Забезпечити формування норм естетичного буття, які б відповідали матеріальним та духовним запитам народу, а також розвивали достатньою мірою почуттєві та емоційні засади сприйняття дійсності, спроможна художня культура як найбільш демократична для всіх, яка є складовою гуманітарної культури. Саме різновидам мистецтв притаманні особливі, найбільш доступні можливості для розвитку творчих здібностей, фантазії, інтуїції, для сприйняття всього процесу навчання як творчості в умовах загальноосвітньої школи» [2].

Зрозуміло, що кожна навчальна дисципліна має величезні можливості для естетичного виховання, і кожному педагогу треба дбати про ефективне використання цих можливостей, зокрема і вчителю іноземної мови. Для того щоб робота на уроках іноземної мови була спрямована на естетичне виховання учнів, необхідно вибрати таку систему дій, яка б, послідовно реалізуючись, впливала на учнів і сприяла розвитку естетичних смаків і почуттів, тобто формувала естетичну культуру [1].

Широке коло науковців присвятили свої дослідження естетичному напрямку виховання молодого покоління. Серед них Ш. О. Амонашвілі, В. Г. Бутенко, М. В. Вачевський, П. О. Крутецький, Л. М. Михайлова, Н. В. Сергеева, В. О. Сухомлинський, К. Д. Ушинський та інші. Варто відмітити, що питання естетичного виховання особистості є актуальним та першочерговим для

* © Тригуб Т. О.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

сучасної педагогіки, теорії та практики виховання.

Мета даної статті – окреслити шляхи естетичної підготовки учнів на уроці німецької мови засобами використання живопису Тараса Григоровича Шевченка.

Однією з умов оновлення системи шкільної освіти є організація педагогічного процесу вивчення іноземних мов, в основі якої лежить ідея всебічного розвитку учня, а центром відрахунку в оновленні змісту, форм і методів виховання й навчання дитини – учення про цінність і сенс її буття в полікультурному світі.

Аналіз науково-методичної літератури з даної проблеми показав, що однією з важливих причин недостатнього рівня сформованості естетичної культури школярів є невідповідність учителя до цієї важливої сфери виховної роботи. Учителі-предметники не завжди вміють знайти й навчити дітей бачити взаємозв'язки мови з культурно-історичною спадщиною людства, кваліфіковано аналізувати мистецькі твори на уроках та в позакласній роботі, часто не знають, як створити емоційно-естетичну атмосферу в класі, не готові до формування особистісно-ціннісного ставлення молоді до мистецтва в сучасних умовах, не використовують можливості художньо-естетичного впливу свого предмета тощо.

Спираючись на науково-методичні напрацювання та власний педагогічний досвід, зазначимо, що естетичне виховання на уроках іноземної мови необхідно здійснювати:

- при формуванні навичок естетично сприймати мовознавчу інформацію;
- у роботі над розвитком умінь бачити красу слова;
- під час розширення світогляду щодо розуміння того, що краса слова є своєрідним регулятором людських взаємин;
- у процесі вироблення навичок зв'язного мовлення на основі кращих світових зразків літератури, музики, живопису;
- у вихованні прагнення творити власне мовлення за законами краси та нарощенні культури мови;
- під час читання іншомовних текстів, що висвітлюють різні сторони життя інших народів, відбувається навчання взаємодії в соціумі на межі різних культур, що вимагає від дитини діалогічності, розуміння та поваги до культурної ідентичності інших людей;
- залучаючи школяра до процесу вивчення іноземної мови, розвивати його естетичні здібності, уміння та навички.

Дослідження вчених (Л. С. Виготського, Є. П. Крупник, О. М. Леонтьєва, С. Л. Рубінштейна) переконливо доводять, що завдяки творам мистецтва відбувається активізація творчої діяльності та пізнавальних здібностей учнів. Унаслідок впливу художніх образів гармонізується внутрішній світ людини, формується здатність сприймати і перетворювати дійсність за законами краси [1]. Тому не дивно, що в основу естетичного виховання школярів покладено ядро художньої культури –

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

мистецтво як унікальна форма суспільної свідомості, яке сприяє удосконаленню внутрішнього світу дитини, розширює її світогляд. Одним із таких невичерпних джерел духовного розвитку молоді є живопис.

На уроках іноземної мови твори образотворчого мистецтва вивчаються з практичною метою: для постановки та поліпшення вимови, ілюстрації та запам'ятовування граматичного матеріалу, розвитку аудіювання та мовлення. Аналіз художнього висловлювання розвиває мислення школярів, навчає їх міркувати, спонукає до висловлення своїх думок, розвиває оцінювально-естетичне ставлення до живопису. По суті сприйняття картини художника є глибоко індивідуальним творчим процесом, це своєрідна взаємодія двох особистостей: один висловлює певні думки, естетичні переживання, почуття радості, захоплення тощо; інший може приймати чи відкладати їх, вступати в уявний діалог з митцем, або бути байдужим до розмови. Завдяки внутрішній активності в дитини розвивається творча уява, народжуються нові думки і почуття, розширюється кругозір, здійснюється вплив на її ціннісні орієнтації у відчутті та потягу до прекрасного. Якщо ж розглядати вивчення живопису на уроках іноземної мови з погляду його виховного естетичного впливу на молодь, то слід, перш за все, визначитися з такою методикою аналізу художніх творів, яка б сприяла саме розкриттю їх естетики, й тим самим естетично виховувала учнів. Звичайно, використання живопису – не самоціль у роботі з класом, а лише один з ефективних допоміжних засобів засвоєння іноземної мови.

У світовій культурі не так багато постатей, творча реалізація яких була настільки органічна національній культурі, що стала не лише невід'ємною складовою, а й визначила напрями її розвитку на століття. Серед них син українського народу – Тарас Григорович Шевченко. Говорячи про Шевченка та його вплив на українську культуру, жодне порівняння не є перебільшенням: «батько нації», «національний геній», «творець нової модерної нації»... Власне, саме він сформував український національний світогляд; фундаментом його творчості завжди була народна творчість, яку він трансформував у високу культуру; сила його генія допомогла Україні стати рівноправним учасником світового культурного діалогу. Тарас Шевченко настільки височів над часом, що саме його постать стала чи не визначальним формотворчим елементом модерної української нації, яка почала об'єднуватися в новітній історії довкола його імені та його ідей.

Готуючись до уроку з німецької мови, де за мету поставлено вивчення художньої спадщини Шевченка, учитель повинен спочатку визначити і сформулювати задачі уроку: практичну, освітню, виховну, розвиваючу, що залежать від групи, класу, від рівня навченості й вихованості учнів, від подій, які відбуваються в цей час у групі, класі, місті, країні, від особистісних

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

рис самого вчителя, його інтелігентності, винахідливості, дотепності, почуття гумору, комунікабельності і, нарешті, від змістового наповнення навчального матеріалу. З цього погляду великий естетико-виховний потенціал міститься у текстах про відомих людей, значні історичні події, національні традиції і т. ін.

Перед тим як розпочати знайомство школярів з картинами Шевченка, учитель повинен ознайомити школярів із життям і творчістю митця, при цьому необхідно використовувати портрет Т. Г. Шевченка та інші ілюстрації, пов'язані з його життям та творчістю. Відмітимо, що для Шевченка-художника характерний широкий діапазон творчого вираження: портрети, жанрові композиції, краєвиди, малюнки на біблійні, історичні, літературні сюжети, книжкові ілюстрації та чимало іншого, що залишилось у вигляді чисельних нарисів, ескізів та замальовок. Звичайно варто зачитати і його поезію, що дасть можливість дізнатись про творчу біографію письменника, стиль викладання, оцінити його майстерність, почути красу слова.

Обов'язково необхідно на дошці розмістити картини художника. Перед аналізом творів доречно було б поставити наступні запитання:

- Mögen Sie Kunst? Welche Kunstarten kennen Sie?
- Welche Kunstwerke gehören zur Malerei?
 - die Landschaftsmalerei
 - die Porträtmalerei
 - das Stilleben
 - die Marinemalerei
 - die Schlachtenmalerei
 - die Tier malerei
 - die Miniaturmalerei
 - die Ölmalerei
 - die Aquarellmalerei
 - die Temperamalerei

- Welche Malerei mögen Sie am liebsten? Sehr? Nicht besonders? Garnicht? Nicht?

Наступний етап уроку – запропонуйте учням ряд картин Т. Г. Шевченка для аналізу і опису. Перед початком аналізу конкретної картини вчитель повинен поставити наступні питання:

Wie heißt das Bild?

Wer hat dieses Bild gemalt?

Weißt du etwas über diesen Maler?

Wie hat der Künstler sein Thema gestaltet?

Можливе й поетапне знайомство із живописом Шевченка. Так, наприклад, під час вивчення теми «Сім'я» учням можна запропонувати картину «Селянська родина»: на тлі хати художник зображує ідилічну сцену з життя молодого подружжя, що тішиться першими кроками маленької дитини. Світло, що є виразником змісту, осяє стіну біленької хати, обличчя персо-

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

нажив, виразноє білий одяг чоловіка, сорочку жінки, зосереджує наш погляд на голові дитини та постаті діда, що гріється на призьбі, а всі інші деталі затінені. Розкажіть дітям, що такий прийом художником обрано не випадково, він допомагає акцентувати увагу на головних персонажах, наповнювати полотном повітрям і сонцем. Наступним кроком запропонуйте школярам вгадати назву картини, хто на ній зображений, описати людей, описати хату, здогадатися яка пора року зображена на картині, яка погода в цей день, розповісти які кольори домінують. Обов'язково розкрийте разом із дітьми ідею картини – автор ідеалізує гармонію у стосунках української родини. Такий підхід допоможе учням активізувати вивчену лексику на попередніх уроках з різних тем.

- Wie heißt das Bild?
- Wer hat dieses Bild gemalt?
- Weißt du etwas über diesen Maler?
- Wiehat der Künstler sein Thema gestaltet?
- Wie sehen die Menschen aus?
- Wer ist auf dem Bild?
- Wie ist das Haus?
- Welche Jahreszeit ist jetzt?
- Wie ist das Wetter?
- Welche Farben sieht ihr auf dem Bild?

Дуже подобається дітям працювати на уроці з аквареллю «Казах на коні» (1848 – 1849), вона вражає їх незвичайною композицією, мотивом і образом. Молодий чоловік у світлому одязі, верхи на коні оглядає, мов господар степу, широку безмежну монотонну пустелю. Небо – чисте, лише тінь від коня на жовтому піску вказує на сонячний день. Художник не показує джерела світла, але спостерігаємо надзвичайно спекотний день у випаленій сонцем пустелі. Вершник ніби возвеличується над горизонтом, його постать оточена гарячим повітрям.

- L.: Wie heißt das Bild?*
- Welche Farben dominieren auf dem Bild?*
- Warum nutzt der Maler solche Farben?*
- Wie sieht das Bild aus?*
- Welche Gefühle hat der Autor?*
- Welcher Geruch fühlt ihr?*
- Welche Tiere seht ihr auf dem Bild?*
- Wie sieht das Pferd aus?*

Слід зазначити, що можливе використання однієї картини на циклі уроків німецької мови. Так, наприклад, знайомство з картиною «Катерина» можна розпочати на уроці під час вивчення теми «Зовнішність», де перед учнями поставте завдання описати Катерину. Друга зустріч може відбутися під час вивчення теми «Одяг», а наступна зустріч – при вивченні теми «Природа». Рекомендовано, після вивчення цих зазначених тем, запропонувати школярам описати картину загалом,

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

цим самим вчитель перевіряє засвоєння лексичного матеріалу попередніх уроків, сформованість комунікативної компетенції учнів, вплив картини на естетичний розвиток особистості.

Підсумовуючи усе вище викладене, робимо висновок, що естетично-виховні, практичні, розвиваючі і освітні цілі взаємопов'язані і досягаються через вирішення конкретних завдань, поставлених учителем на уроці. Більш того урок повинен бути відносно закінченим твором, побудованим відповідно до певних вимог, які зумовлюються метою, змістом та технологіями навчання даному предмету. Використання живопису на уроках німецької мови надає можливість активізувати різні види навчальної діяльності учнів. Вплив живопису на духовне зростання школярів є безперечним, він є спрямовуючою силою в художньо-естетичному розвитку підростаючого покоління учнівської молоді.

Література:

1. Волков В. С. Педагогіка. Підручник. – К.: Академія, 2001. – 576 с.
2. Гончарук С. Розвиток естетичного виховання школярів у загально-освітніх школах / Світлана Гончарук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/23/visnuk_23.pdf.
3. Крутецкий П. А. Эстетическое воспитание. – М.: Знание, 1987 – 234с.
4. Полянова І. Шляхи удосконалення виховання // Наук. записки ТДПУ. Сер. Педагогіка. – 1999. – №2. – С. 15-20.
5. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину // Вибрані твори: В 5-ти т. – Т. 2. – К.: Рад. школа, 1976. – 414 с.

Тюльпіна І. В.*

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ САМОПІДГОТОВКИ В ГРУПІ ПОДОВЖЕНОГО ДНЯ

У статті розглядається індивідуалізація та диференціація навчального процесу, створення умов для розвитку творчої активності учнів шляхом диференційованого підходу до навчання, що передбачає врахування як вікових, так і індивідуальних особливостей школярів, їхнього розумового й фізичного розвитку, здібностей, мотивів і потреб.

Сучасне суспільство потребує активної особистості, здатної приймати відповідальні рішення, критично мислити, творчо вирішувати проблеми, самореалізовуватися. Саме яскрава індивідуальність, неповторність унікального поєднання рис характеру робить людину Особистістю.

Пригадаємо, що індивідуальним у людини називають те особливе, що вирізняє її з-поміж інших людей, а індивідуальністю – яскраво виражену сукупність ознак, властивих окремій людині, які закладені природою, або набуті нею в індивідуальному досвіді. Особливими можуть бути індивідуальні,

* © Тюльпіна І. В.